

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

ILINITSKAYA Natalia Stepanivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Assistant Professor of the Theory and Methodology of Arts, head of the Commission of Piano Disciplines of Khmelnytsky

Humanitarian and Pedagogical Academy.

Circle of scientific interests: musical pedagogy, method of playing piano, differentiation of training.

Дата надходження рукопису 02. 04. 2018 р.

Рецензент – д.п.н. професор В. Ф. Черкасов.

УДК: 378.147+784+781.68+37.091.212

ІРИГІНА Світлана Олександрівна –

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри диригентсько-хорової підготовки Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського
e-mail: iriginas_57@mail.ru

**ДИДАКТИЧНІ ОСНОВИ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ СУТНОСТІ
ТА СТРУКТУРНО-ЗМІСТОВНИХ АСПЕКТІВ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ-
ВОКАЛІСТІВ**

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. В умовах глобальних соціальних змін, що відбуваються в сучасному суспільстві, першочергового значення набувають проблеми професійної підготовки кадрів у її соціокультурному вимірі, особливо підготовки тих фахівців, чия діяльність безпосередньо пов'язана з цілеспрямованою побудовою та регулюванням соціокультурних процесів.

Освіченість, інтелект, духовність і культура, прагнення до творчості та вміння орієнтуватися в умовах, що змінюються, є найважливішими факторами розвитку особистості сучасного професіонала.

Сьогодні, як і раніше, питання культури, «культурності» є головним у контексті розвитку нашої держави. Необхідно примноження інтелектуального, морального потенціалу культури народу. Без якісного зрушення в сфері освіти і виховання навряд чи відбудеться цей розвиток, бо освіта – це не що інше, як передача культури від одного покоління іншому [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичними засадами дослідження музичної культури особистості вчителя є праці, які присвячені вивченню культури особистості (Л. Н. Коган, Н. Б. Крилова, А. Н. Сохор та ін.), професіографії праці вчителя (Ф. Н. Гоноболін, Н. В. Кузьміна, В. О. Сластьонін, А. І. Щербакова та ін.), питань професійної підготовки вчителя музики (Ю. Б. Алієв, Б. В. Асаф'єв, Д. Б. Кабалецький, А. М. Гордійчук, Р. А. Тельчарова, Л. В. Школяр і ін.).

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив з'ясувати, що, по-перше, виховання музичної культури займає важливе місце в

розвитку цілісної особистості майбутнього педагога; по-друге, ефективність музично-естетичного виховання залежить від розвитку музичних здібностей людини, що дають можливість максимально повно охопити, зрозуміти, осмислити природу музики, доставляючи тим самим людині естетичну насолоду; по-третє, результативність впливу музичного мистецтва на всебічний розвиток людини залежить від вміння його використання в педагогічному процесі, тобто успіх процесу формування музичної культури майбутнього вчителя опосередковується рівнем його педагогічного забезпечення.

Незважаючи на існуючі в сучасних дослідженнях різні підходи до визначення поняття «культура особистості» і своєрідність теоретичних концепцій до виявлення сутності суб'єктивного рівня культури (М. С. Каган, Л. Н. Коган та ін.). Непорушним залишається визнання діяльної сутності людини, згідно з якою особистість формується в діяльності, в результаті якої змінює середу, змінює і розвиває себе як суб'єкта.

Мета статті – визначення сутності та структурно-змістовних аспектів музичної культури студентів-вокалістів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Культура настільки ж емне і складне утворення як саме життя, тому в рамках досліджень можна зустріти найрізноманітніші уявлення про культуру. Виявлення сутності та змісту категорії «музична культура особистості» можливо через розкриття змісту основних понять і їх похідних. Для розгляду теоретичних підходів до проблеми формування музичної культури майбутнього вокаліста (як виконавця, так і педагога) необхідним є осмислення сутності поняття «музична культура». через

філософське поняття «культура».

Поняття культури відноситься до числа фундаментальних понять, інтерес до яких зростає з кожним роком. Відмінності у рівні підходів, аспектах аналізу, що відображають різні сторони, фіксують надзвичайну складність, суперечливість, багатогранність цього поняття. Тому до вивчення даної проблеми звертаються філософія, естетика, педагогіка, психологія, методика, а також і інші спеціальні області знання, такі, наприклад, як антропологія і етнографія. У дослідженнях останніх – культура розглядається як історично вироблений спосіб людського існування, який фіксує загальну якісну своєрідність людської життєдіяльності і характеризує конкретну цивілізацію.

Термін «культура» вперше зустрічається у Цицерона (лат. – culture, від слова colere – вирощувати, займатися землеробством). І дійсно, перше значення цього терміна – це «обробка», «догляд», в першу чергу обробка землі і догляд за нею, тобто заняття сільським господарством. Трохи пізніше, в термін «культура» стали вкладати зміст «виховання», «навчання», тобто вирощування, догляд за людиною, в ході якого щось доповнюється в природі людини. Культурна людина – вихована та освічена людина. Як відзначають лінгвісти до XVII століття термін «культура» не мав самостійного значення. Він вживався тільки в словосполученнях, позначаючи при цьому вдосконалення, поліпшення того, з чим поєднувався, наприклад: «cultura lingual» – вдосконалення мови і т.п.

Ідеологи Просвітництва, застосовуючи термін «культура», висловлювали цим поняттям сфери розвитку «людяності», «людської природи», «людського начала в людині» на протигагу природному, стихійному, тваринному. Культура в цей період трактувалася як засіб піднесення людини, вдосконалення духовного життя і моральності людей. Крім того, дуже важливим є і той факт, що термін «культура» в цю епоху придбав оціночно-моральний характер. До неї відноситься тільки те, що виражає гідність людини і що сприяє її розвитку. Таким чином, не кожен результат діяльності людини заслуговує на те, щоб називатися надбанням культури.

У тлумачному словнику В. І. Даля поняття культура трактується як обробка і догляд, обробіток; в інших – як обробіток, виховання, освіта, розвиток, шанування. Цей термін означає плекання, вдосконалення чогось. Відповідно, і стосовно до людини це вирощування, вдосконалення, формування її образу. Беручи до уваги дане трактування, культура виступає передумовою і результатом освіти людини [2].

У сучасному ж розумінні поняття «культура» охоплює все, що відрізняє життя людського суспільства від життя природи. Вона акумулює в собі результати духовної діяльності, зміни навколишньої природи, форми суспільних відносин, соціальні інститути і т. п.

У трактуванні змісту поняття «культура» нам імпонує тлумачення А. Швейцера, в якому він визначив її наступним чином: «Культура – це підсумок всіх досягнень окремих осіб і всього людства в усіх областях з усіх аспектів в тій мірі, в якій ці досягнення сприяють духовному вдосконаленню особистості і загальному прогресу» [7, с. 11]. Вона – сукупність духовних, матеріальних і практичних досягнень людства, в яких відбивається рівень розвитку суспільства. У свою чергу, музична культура охоплює систему досягнень в області музичної творчості, виконання і освіти, а також рівень освіченості і вихованості особистості людини в області музичного мистецтва.

Культура завжди розглядалася як спосіб життя людей, який реально існує і постійно змінюється, сутність якого обумовлена досягнутим рівнем розвитку людського розуму, мистецтва, виховання. Розвиток культури було пов'язано з підростаючим поколінням, його освітою і вихованням.

З поняттям культури, як способі опредмечування історично виробленої творчої діяльності людини, тісно пов'язане поняття цінності. Оскільки всі людські досягнення мали свої цілі, а цілі регулюються потребами і цінностями, то і світ культури є світом цінностей.

Стабілізуючим фактором культури виступає культурна традиція. Завдяки їй відбувається накопичення і трансляція людського досвіду в історії, і кожне нове покоління може актуалізувати цей досвід, спираючись у своїй репродуктивній і творчій діяльності на створене попередніми поколіннями.

Зміст поняття «культура» розкривається через безліч її проявів. Їхнє вивчення дозволяє познайомитися з різноманітними явищами культури, одним з яких – як результат людської діяльності – є мистецтво.

Мистецтво стає потужним фактором гуманізації особистості, оскільки стимулює розвиток духовної сфери, формування цілісної картини світу відповідно до канону прекрасного, який вироблено людиною. У зв'язку з цим особливого значення набуває проблема побудови взаємин особистості з культурою і мистецтвом.

За твердженням С. Д. Якушевой, специфіка мистецтва полягає в тому, що воно розвиває загальну універсальну людську

здатність, взаємодіє і формує духовний світ людини, її світогляд, моральність, культуру [8].

Мистецтво не існує поза культурою, це майстерня і самопізнання її. Домінантне становище мистецтва в ряду «предметів», здатних активно формувати цілісну, грамотну, розвинену особистість, пояснюється ще й тим, що в спілкуванні з творами художньої творчості людина долучається до світу геніального художника, ідентифікує себе з ним, «проживає» разом з автором його інтелектуальне і емоційне життя. А. А. Оганов вважає, що мистецтво створює автопортрет суспільства і є самопізнанням культури [4].

Мистецтво, будучи способом творчості краси та гармонії, є спосіб людського оволодіння дійсністю за допомогою її осмислення в особливій образній формі. У мистецтві укладені два величезних людських досвіду. По-перше, це професійний досвід даного мистецтва і, по-друге, людинознавчий, емоційно-моральний досвід людства. Вони є форма і зміст мистецтва. Твори мистецтва є передумовами естетичного досвіду людини. Необхідність такого досвіду обумовлена тим, що він веде до цілісності зрілості особистості і допомагає зростанню творчих здібностей, які можуть проявлятися в різних сферах життєдіяльності.

Важлива роль мистецтва в естетичному розвитку особистості визначається тим, що воно розкриває, узагальнює, систематизує і передає в доступному безлічі людей вигляді історичний досвід естетичних відносин людини до дійсності. При цьому мистецтво народжує у людини естетичні емоції і естетичну насолоду, викликає новий приплив інтелектуальних і фізичних сил, що і робить мистецтво особливо ефективним і незамінним засобом естетичного виховання.

Сама взаємодія з твором мистецтва є особливою діяльністю, специфіка якої полягає в тому, що в ній зливаються в нероздільне ціле чотири основних види діяльності: пізнання, оцінка, перетворення, узагальнення. До того ж мистецтво представляє собою яскраво виражену область творчої діяльності людини, що само по собі виражає найважливіший критерій художнього, естетичного ставлення до дійсності.

Одним з найважливіших видів мистецтва є музика. У ній укладені і відображені всі сторони мистецтва в їх тісній взаємодії, в їх нерозривному сплетінні. Музика надає життю людини певну позитивну спрямованість, формує його культуру. Зокрема, це стосується і вокальної музики, яка є надзвичайно виразною, в силу того, що впливає на слухачів всією сукупністю художніх і технічних засобів виконавства, перш за все, звуками голосу (його

діапазоном, тембром, динамікою). Саме звучання голосу, що пронизує змістовний і емоційний текст музичного твору, робить його «живим» і виразним.

Музичне мистецтво містить в собі особливий художній досвід людства, який полягає в індивідуально-творчому відображенні і пізнанні дійсності, в чуттєвому осягненні вищих цінностей людського буття, світогляду, історичної епохи, творчості окремого композитора і т.д. Особлива роль музичного мистецтва в естетичному становленні особистості обумовлена його можливостями найбільш повно і глибоко впливати на емоційну сферу людини, сприяти формуванню таких сторін і найтонших граней естетичного ставлення, які не підвладні іншим видам мистецтва. Музика як вид мистецтва поєднує в собі чуттєве і раціональне начало, виконує функцію і насолоди, і поживи для розуму, розвиває мислення. Сприйняття високої музики, будучи естетичним актом, включає роботу відчуттів і емоцій, зачіпає чуттєву сторону і одночасно, передбачає роботу інтелекту [1].

Якщо культура – сукупність, система цінностей, вироблених людиною, то музичну культуру можна розглядати як сукупність духовних цінностей в області музики і музичної творчості в їхньому різноманітному прояві, а також діяльність людей по створенню і споживанню музичних цінностей.

Музична культура особистості є вираженням художньої культури людини на рівні конкретного виду мистецтва – музики. Численні дослідження генези музичної культури підкреслюють діяльну, практично духовну сторону музичної активності людини, в яких музична культура особистості розглядається як результат діяльності істоти, яка творить, суб'єкта вироблених за межами й одночасно в собі перетворень.

Потужним фактором культури, який повинен сприяти самореалізації особистості, її потенційних можливостей і здібностей, є освіта. Сьогодні особистість сама повинна нести відповідальність за свій освітній потенціал і соціальну траєкторію. Професійно-педагогічна освіта стає процесом, в якому народжується особистість фахівця, що володіє творчим типом мислення, розвиненою музично-естетичною культурою, високим рівнем компетентності та моральними цінностями, що забезпечують його реальну конкурентоспроможність. Все це висуває підвищені вимоги до підготовки майбутніх вчителів, музичних педагогів різних спеціальностей, зокрема, у галузі формування музичної культури студентів в процесі навчання їх вокальному мистецтву.

Безпосереднє відношення до музично-

освітньої галузі має гуманітарна складова культури. Гуманітарна культура, яка виступає в формах релігії, філософії, мистецтва, моральності та ін., є найважливішою частиною духовного виробництва, процес і результат вироблення ідей, світоглядів, цінностей, теорій, критерій духовного багатства суспільства і особистості.

Одним з центральних ланок гуманізації та гуманітаризації сучасної системи освіти виступає естетичне виховання, складовою частиною якого є музичне виховання. Основна мета естетичного виховання полягає у формуванні естетичної культури особистості, яка представляє собою взаємопов'язану і взаємообумовлену єдність естетичних почуттів, знань, переконань, навичок, норм діяльності і поведінки. Всі компоненти естетичної культури функціонально визначають один одного: знання детермінують кругозір особистості, переконання – спрямованість естетичних оцінок, поглядів і смаків, естетичні почуття – емоційну наповненість життєдіяльності і т.д.

Центральним ланкою музичної культури особистості виступає естетичне свідомість, що є, внутрішнім ідеальним планом музичної діяльності і включає в себе цілісну сукупність таких естетично забарвлених складових, як музичні емоції, оцінки, ідеали, смаки, потреби, інтереси і т. д. Завдяки цій свідомості відбувається осягнення музичних явищ і своїх власних вражень від зіткнення зі світом музики. А розвинені естетичні почуття надають людині можливість збагатитися досвідом осягнення музичного мистецтва багатьох поколінь людей, зробити його фактом власного художнього досвіду.

Формування внутрішньої музично-естетичної культури особистості на рівні художньо-естетичної свідомості, а також художньо-образного, абстрактного мислення і інших її компонентів, відбувається в результаті цілеспрямованого «переходу» музично-естетичної культури суспільства в музично-естетичну культуру особистості в процесі музичної діяльності шляхом сприйняття музичних творів.

У педагогічній науці вченими представлено різноманітні компоненти музичної культури особистості різних вікових груп: музичний досвід, музична грамотність, музичний творчий розвиток школярів (Л. В. Школяр); індивідуальний соціально-художній досвід, який обумовлює виникнення високих музичних потреб – інтегративну властивість, показниками якої є «музичні розвиненості» (любов до музики, емоційне ставлення, потреба в музиці, музична спостережливості) і музична освіченість (володіння способами музичної діяльності,

мистецтвознавчими знаннями, розвиненість музичного смаку, критичне ставлення до музики і ін.) (Ю. Б. Алієв); аудіовізуальне сприйняття, емоційне переживання, музикування (М. Савінова); музична діяльність і музична свідомість (Р. А. Тельчарова).

З огляду на багатоплановість музичної культури індивіда, зокрема студента-вокаліста, вважаємо за необхідне конкретизувати змістовну наповненість її компонентів – це: емоційний відгук на різні музичні твори [6]; музичні знання, вміння і навички, серед яких спів, гра на музичних інструментах та ін.; вміння орієнтуватися в різних музичних і художніх жанрах, напрямках і стилях; високий музичний смак, що виявляється у здатності насолоджуватися ціннісною в художньому відношенні музикою; музично-естетичну свідомість, яка включає в себе потребу в музиці, естетичні емоції і переживання, оцінку музики і т. д. [5].

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Виходячи з аналізу вищевикладених теоретичних положень, а також обліку потреб соціуму в фахівцях нової формації і високої професійної культури, поняття «музична культура студентів-вокалістів» педагогічного університету ми сформулювали таким чином – це якість особистості, що формується і розвивається в процесі музичної діяльності; інтегрує в собі сукупність духовних цінностей в області всіх видів і жанрів музики в їхньому різноманітному прояві; систему музичних знань, умінь, навичок і здібностей до застосування і використання їх у виконавській, музично-педагогічній та культурно-просвітницькій діяльності; і що виявляється в художньо-естетичній свідомості та емоційно-моральному відношенні до музики; в компетентісно-здатності і готовності до сприйняття, засвоєння, використання, відтворення, споживання, створення, зберігання і розповсюдження музичних цінностей; в бажанні до подальшого художньо-музичного і творчого самовдосконалення.

Подальшого дослідження потребують питання, пов'язані з розробкою теоретичних основ і методичних моделей формування у студентів універсальних міждисциплінарних спеціальних компетенцій, обумовлених різноманітними видами музичної культури сучасності.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Коломиец Г. Г. Музыкально-эстетическое воспитание (аксиологический подход): Монография / Г. Г. Коломиец. – Оренбург: Изд-во ООИПКРО, 2001. – 240 с.
2. Кукуев А. И. Андрагогический подход в педагогике: автореф. дисс. ... докт. пед. наук:

спец.13.00.01 «Теория и история педагогики» / А. И. Кукуев. – Ростов-на-Дону, 2010. – 55 с.

3. Культурология. Введение в культурологию: учеб. пособие / Под общ. ред. В. А. Сапрыкина. – М.: МГИЭМ (ГУ), 1995. – 210 с.

4. Оганов А. А. Теория культуры / А. А. Оганов, И. Г. Хангельдиева. – М.: ФАИР-ПРЕСС, 2001. – 238 с.

5. Радынова О. П. Музыкальное воспитание дошкольников: учеб. пособие / О. П. Радынова, А. И. Катинене, М. Л. Палавандишвили. – М.: Академия, 1998. – 240 с.

6. Шацкая В. Н. Музыкально-эстетическое воспитание детей и юношества / В. Н. Шацкая. – М.: Педагогика, 1975. – 200 с.

7. Швейцер А. Культура и этика / А. Швейцер. – М.: Прогресс, 1973. – 344 с.

8. Якушева С. Д. Музыкальное искусство в формировании духовной культуры студенческой молодежи // Российский научный форум. «Россия. Культура. Будущность». – Челябинск, 2005. – 169 с.

REFERENCES

1. Kolomiyets, G. G. (2001). *Muzykalno-esteticheskoye vospitaniye (aksiologicheskij podkhod): Monografiya*. [Musical and aesthetic education (axiological approach): Monograph]. Orenburg.

2. Kukuyev, A. I. (2010). *Andragogicheskij podkhod v pedagogike*. [Andragogical approach in pedagogy]. Rostov-na-Donu.

3. Saprykin, V. A. (1995). *Kulturologiya. Vvedeniye v kulturologiyu: ucheb.posobiye*. [Culture studies. Introduction into culture studies: teaching manual]. Moscow.

4. Oganov, A. A., Khangeldiyeva, I. G. (2001). *Teoriya kultury*. [Theory of culture]. Moscow.

5. Radynova, O. P., Katinene, A. I., Palavandishvili, M. L. (1998). *Muzykalnoye vospitaniye doshkolnikov*. [Musical education of pre-school children: teaching manual]. Moscow.

6. Shatskaya, V. N. (1975). *Muzykalno-esteticheskoye vospitaniye detey i yunoshstva*. [Musical and aesthetic education of children and youth]. Moscow.

7. Shveitser, A. (1973). *Kultura i etika*. [Culture and ethics]. Moscow.

8. Yakusheva, S. D. (2005). *Muzykalnoye iskusstvo v formirovanii dukhovnoy kultury studencheskoy molodezhi*. [Musical art in developing spiritual culture of student youth]. Cheliabinsk.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ІРИГІНА Світлана Олександрівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри диригентсько-хорової підготовки Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського.

Наукові інтереси: теорія та практика диригентської та вокально-хорової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва; методика підготовки студентів-музикантів до педагогічної практики.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

IRYHINA Svitlana Oleksandrivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Department of Choral and Conducting Training, South-Ukrainian National pedagogical University named after K. D. Ushynsky.

Circle of scientific interests: theory and practice of conducting and vocal choral training of future musical art teachers; methods of training musical students for teaching practice.

Дата надходження рукопису 10. 03. 2018 р.
Рецензент – д.п.н. професор А. М. Растрюгіна.

УДК 692.23: 37.016.7

КИРИЧЕНКО Олена Іванівна – кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри образотворчого мистецтва та дизайну Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка
<https://orcid.org/0000-0002-2879-3300>
e-mail: pednauk@gmail.com

МАЛЕЖИК Юлія Миколаївна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри образотворчого мистецтва та дизайну Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка
<https://orcid.org/0000-0003-2829-3493>
e-mail: pednauk@gmail.com

ВИВЧЕННЯ ОСНОВНИХ ЧИННИКІВ ФОРМОУТВОРЕННЯ В АРХІТЕКТУРНИХ АНСАМБЛЯХ МІСТА КРОПИВНИЦЬКОГО НА ДИСЦИПЛІНАХ ХУДОЖНЬОГО СПРЯМУВАННЯ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Вивчення специфіки формоутворення в архітектурі студентами

художньо-графічного відділення допомагає виявити закони створення форми, завдяки яким розпізнаються найважливіші чинники,